

Για την πολιτικότητα της νεολαίας στην Ελλάδα σήμερα. Με αφορμή το νέο ηλεκτρονικό τόμο του Eteron «Η νέα γενιά στο καλειδοσκόπιο».

Ο νέος τόμος του Eteron για τη σχέση της νέας γενιά με την πολιτική, κυκλοφορεί σε μια συγκυρία που, και πάλι, η νεολαία βρίσκεται στο προσκήνιο, υπερασπιζόμενη μαχητικά το πανεπιστήμιο και τον δημόσιο χαρακτήρα του. Παράλληλα, συμπληρώνεται ένας χρόνος από το συγκλονιστικό δυστύχημα των Τεμπών, που είχε θύματα κυρίως νέες/ους, με τις μαζικές κινητοποιήσεις που ακολούθησαν να συγκροτούν το έναυσμα της έρευνας "Youth Voice On", στην οποία αναφέρεται ο τόμος με τίτλο [«Η νέα γενιά στο καλειδοσκόπιο: Συλλογικές δράσεις, Συναισθήματα και Εκλογική Συμπεριφορά στην](#)

Ελλάδα του 2023» . Η πολιτική σημασία του τόμου συνεπώς, και λόγω της συγκυρίας δεν μπορεί να υπερτιμηθεί. Στο κείμενό μου θα αναφερθώ στο περιεχόμενο του τόμου και την έρευνα, σε μεθοδολογικά μαθήματα που εισπράττουμε όσο πολλαπλασιάζονται οι έρευνες για τη νεολαία, και στην εικόνα που αναδύεται για την πολιτική φυσιογνωμία της σημερινής νέας γενιάς.

Μετά από μια κατατοπιστική και βιβλιογραφικά τεκμηριωμένη εισαγωγή των επιμελητών του, ο τόμος σκιαγραφεί επιτυχώς, από διαφορετικές αφετηρίες και με βάση διαφορετικές προσεγγίσεις, το πολιτικό προφίλ της νέας γενιάς, σχολιάζοντας στάσεις και αντιλήψεις, συναισθήματα, πολιτική συμμετοχή και συλλογική δράση. Συχνά, καταγράφεται ένας αναστοχασμός σχετικά με όψεις της πολιτικότητας των νέων που γίνονται αντιληπτές στερεοτυπικά, ή επισημαίνονται νέα στοιχεία που ανατρέπουν βεβαιότητες. Το κείμενο του Π. Κουστένη, αποτελεί σημείο αναφοράς για την ψήφο των νέων επί μια τριακονταετία, με πληθώρα έγκυρων και κατάλληλα επεξεργασμένων στοιχείων, όπου αποτυπώνονται δομικά χαρακτηριστικά αλλά και συγκυριακές εκφράσεις της ψήφου τους, με τη νεολαία να ανάγεται σε προνομιακό κοινό, συγκεκριμένων φορέων σε συγκεκριμένες συγκυρίες. Σε αντίστοιχη λογική, ο Κ. Γούσης συγκρίνει τα αποτελέσματα της ψήφου των νέων στις τρεις τελευταίες εκλογές και βάζει στο προσκήνιο φοιτητές/τριες. Σε δεύτερο κείμενό του, ο Γούσης ασχολείται με πολιτικές στάσεις, αντιλήψεις και ταυτίσεις, φωτίζοντας το προφίλ της νεολαίας, όπως κάνει και ο Γ. Μπαλαμπανίδης, ο πρώτος, δείχνοντας ότι η κρίση εμπιστοσύνης στους θεσμούς βαθιάει με τα Τέμπη, ενώ η πλειονότητα των νέων συνδέει τη δυσαρέσκεία της με αίτημα εμβάθυνσης της Δημοκρατίας με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες. Κάτι που επιβεβαιώνει τη γνωστή σχέση δυσπιστίας και εξωθεσμικής παρέμβασης. Από την άλλη, ο Κ. Κανελλόπουλος, που επικεντρώνεται ακριβώς στην εξωθεσμική συμμετοχή, κάνει επισκόπηση των σημαντικότερων πρόσφατων κινηματικών γεγονότων στα οποία πρωταγωνίστησε η νεολαία.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο, βέβαια, σε μια κοινωνία όπου η νεολαία έχει ιστορικά επιδείξει μεγάλη αγωνιστικότητα, ότι βρίσκεται στο επίκεντρο επιστημονικού ενδιαφέροντος και δημόσιου λόγου σε κρίσιμες συγκυρίες. Η Μ. Κακεπάκη, εύστοχα επισημαίνει ότι ίσως ποτέ άλλοτε να μην είχαμε τόσο πολλές, συχνές αλλά και σημαντικές έρευνες για τη νέα γενιά. Εντοπίζει μάλιστα ως ορόσημο το 2008, οπότε ένα ισχυρό μετασηματιστικό γεγονός για τη νεολαία, σηματοδότησε και την έναρξη μιας νέας ερευνητικής περιόδου.

Στον τόμο καταγράφεται επίσης, με βαρύνουσα παρουσία και λόγω της συνέντευξης του J. M. Jasper, μια πρόσφατα αναβιώσασα προσέγγιση με επίκεντρο τα συναισθήματα, δεδομένου ότι, στο "Youth Voice On", βασικό ερευνητικό ερώτημα υπήρξε το *ποια ήταν τα κυρίαρχα συναισθήματα των νέων*, στις κινητοποιήσεις μετά τα Τέμπη. Η Λ. Κοτρωνάκη, επιστημονική υπεύθυνη της έρευνας, επικεντρώνεται στις συγκινησιακές και ηθικές προτροπές που επέτρεψαν τη συμμετοχή στις σχετικές συλλογικές δράσεις, ενώ η Μ. Λούκα, με την ενσώματη επιτέλεση του πένθους, προτείνει μια άλλη ματιά στις κινητοποιήσεις, ως εξωτερίκευση του πένθους.

Θα έλεγα ότι η διαχείριση που επιφυλάσσεται εδώ στα συναισθήματα είναι πολύ ενδιαφέρουσα, και συμπληρωματική πολιτολογικών προσεγγίσεων. Είναι προφανές, εξάλλου, ότι συναισθήματα

διαχέονται παντού στην πολιτική διαδικασία, πέρα από το ότι ο φόβος μπορεί να επηρεάσει την ψήφο, και η ελπίδα σίγουρα, την πολιτική συμπεριφορά. Ενδιαφέρουν δε, ειδικά όταν είναι στο επίκεντρο οι καταφανώς συλλογικές συνδηλώσεις τους, που επιδρούν στην κοσμοαντίληψη, όπως είναι στην «ματαιωμένη γενιά» του Γ. Μπαλαμπανίδη, ο οποίος διατυπώνει ένα βαθύτατα πολιτικό ερώτημα, που είναι νομίζω και το κεντρικό: *Πώς θα μπορέσει να διαμορφωθεί σχέση πολιτικής εκπροσώπησης αυτής της ματαιωμένης, αλλά συγχρόνως απαιτητικής γενιάς;* Ο ατομοκεντρισμός, που εξορισμού χαρακτηρίζει την επικέντρωση στα συναισθήματα, ωστόσο, αποκόβει ενίοτε την πολιτικότητα από την ουσία της, η οποία είναι βεβαίως το συλλογικό σε αντιπαράθεση με το ατομικό. Και ειδικά όταν το συναίσθημα και η εκδήλωσή του αφορούν μια «στιγμή». Θα συμφωνήσω με τον Μπαλαμπανίδη ότι «οι πιο μακρόσυρτες διαδικασίες σφυρηλάτησης ταυτότητας εξηγούν καλύτερα το τι είναι και τι θέλει η νέα γενιά, απ' ό,τι ορισμένα επεισόδια, όσο κι αν είναι δραματικά». Και με αυτή την έννοια οι πρώτες είναι αυτές που οριοθετούν γενιές.

Εξάλλου, η αμετουσίωτη συνύπαρξη υποκειμένων που διαχειρίζονται ατομικά συναισθήματα, είναι γνωστή κυρίως από εκδηλώσεις οργής, που σπάνια μετεξελίσσονται σε πολιτικά διατάγματα. Η Λ. Κοτρωνάκη εύστοχα παρατηρεί στο άρθρο της, την έντονη μεν, εφήμερη δε επενέργεια των συναισθημάτων στη διαμόρφωση πολιτικών στάσεων. Δεν θα μπορούσαν όμως να λείπουν τα συναισθήματα από μια μελέτη για την πολιτικότητα των νέων, στο κλίμα περιόδου που βιώνουμε, οπότε όλα ανάγονται στο άτομο και την υποκειμενική εμπειρία. Ο Ν. Σερντεδάκης, αναφέρεται διεισδυτικά στις τάσεις εξατομίκευσης «στους καιρούς της μετα-δημοκρατικής ρευστότητας» επισημαίνοντας τις προεκτάσεις μιας θέασης της κοινωνίας ως εξατομικευμένου τόπου άρθρωσης σχεδίων ζωής. Με τις επιστημονικές αναλύσεις, ακολουθώντας το ρεύμα, να επικεντρώνονται σε ένα κατεξοχήν αντικείμενο ψυχολογικής ανάλυσης, εισάγοντας στις πολιτολογικές αναλύσεις μια ψυχολογίζουσα οπτική. Η οπτική αυτή μπορεί να είναι γόνιμη, αν αντιληφθούμε τα συναισθήματα στη μακρά διάρκεια και συμπληρωματικά, ως μία από τις συνιστώσες των συλλογικών κοινωνικών αναπαραστάσεων, πάντα σε συνδυασμό με πολιτικές στάσεις και αξίες.

Επιτρέψτε μου όμως να πω ότι είναι εξαιρετικά απλουστευτικό να ισχυριστεί κανείς ότι η επιλογή είναι, απλώς, μεταξύ της ορθολογικής επιλογής και μιας προσέγγισης βασισμένης στα συναισθήματα, που υποτίθεται ότι καθοδηγούν τη δράση, και εσφαλμένο να υποστηρίξει ότι δεν υπάρχει διάκριση μεταξύ πεποιθήσεων και συναισθημάτων. Υποθέσεις που φαίνεται ότι υποστηρίζονται στη συνέντευξη του James M. Jasper. Αν οι μελέτες πολιτικής κουλτούρας παρουσιάζουν εγγενώς το πρόβλημα ότι μετράμε μονάδες με στόχο να βγουν συμπεράσματα για ολόκληρες, πράγμα πιο δύσκολο απ' ό,τι φαίνεται, στην περίπτωση των συναισθημάτων το πρόβλημα είναι πολύ εντονότερο. Διότι ασχολούμεθα με ένα αντικείμενο που αναφέρεται στον ψυχισμό των υποκειμένων, ανήκει εξορισμού στην ψυχολογία και φέρει το βάρος της επιστημονικής γενεαλογίας του, με τους ψυχολογισμούς στην κοινωνιολογική δουλειά μας να μπορούν να γίνουν αποπροσανατολιστικοί.

Με αφορμή το κείμενο των Λ. Ζηργάνου και Μ. Παντελίδου, θα κάνω μια αποτίμηση της εικόνας της νεολαίας που προκύπτει από τη σημαντική δουλειά που προβάλλει το Eteron, αλλά και άλλοι φορείς,

για τη νεολαία, αφού διευκρινίσω αρχικά ότι, στην αντίληψή μου, για να μιλήσουμε για νεολαία και πολιτική, παράγοντας θεωρητικά εμπνευσμένο και πραγματολογικά τεκμηριωμένο λόγο, πρέπει πρώτα να διατυπώσουμε υποθέσεις για τη διαδικασία συγκρότησης πολιτικών γενεών και για το συγκεκριμένο ιστορικο-πολιτισμικό πλαίσιο.

Το πλαίσιο αυτό, αναφέρεται σε μια κοινωνία, όπου η νεολαία έχει μακρά αγωνιστική παράδοση, κάτι που αποτελεί, από μόνο του, παράγοντα διαμόρφωσης πολιτικών προτύπων, και που είναι παιδοκεντρική. Με την οικογενειακή προστασία να παρατείνεται πέρα από την εφηβεία, και όχι μόνο εξ ανάγκης. Από την άλλη, σε ένα ατομοκεντρικό κλίμα περιόδου, οπότε πλέον μαθαίνουμε νωρίς ότι πρέπει να αγωνιζόμαστε για ατομικό και μόνο λόγο, με το υπάρχον να προβάλλει ως μονόδρομος, οι όροι δημιουργίας του συλλογικού υποκειμένου που δρα ορίζονται από την κυριαρχία της νεοφιλελεύθερης κοινωνικής πρόσληψης, και την ψηφιακή συνθήκη, η οποία καθορίζει πρότυπα πολιτικότητας · όροι που συγκροτούν κομβικές παραμέτρους για την κατανόηση της πολιτικότητας των νέων. Όπως αποτελεί και το ότι η αριστερή ταυτότητα, που συνδέεται πάντα με μαχητικότητα, έχει καθαυτή υποστεί σημαντικές μεταλλάξεις, κάτι που συμβάλλει σε μια αίσθηση μαιτιότητας, εντοπίσιμη και στην αριστερή νεολαία, αίσθηση πρωτόγνωρη για την Αριστερά και ακυρωτική για το όποιο όραμα ριζικών αλλαγών.

Θα πρέπει να συνυπολογιστεί επίσης ότι πρόκειται για μια νέα γενιά εθισμένη στην αυτοέκφραση, τη συνεχή διατύπωση γνώμης για το τι της αρέσει και τι όχι, που θέλει εμπλοκή σε ό,τι την αφορά επιδιώκοντας ατομική αυτονομία, έχοντας δώσει ποικίλες αποδείξεις αντίστασης με αμεσοδημοκρατικές πρακτικές. Κεντρικό δε, είναι το ότι «θέλω να με παίζουν», ώστε εγώ να καθορίζω ό,τι με αφορά. Αυτή η επιδίωξη ατομικής αυτονομίας, όμως, σε συνθήκες νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας, δεν εναρμονίζεται αναγκαστικά με επιδίωξη κοινωνικής δικαιοσύνης, με την οποία είχαμε συνηθίσει να τη βλέπουμε συνυφασμένη στην αμφισβητούσα νεολαία προηγούμενων δεκαετιών.

Γνωρίζουμε, ότι η νεολαία σε διαφορετικές περιόδους, έχει άλλα πολιτικά χαρακτηριστικά, λόγω του διαφορετικού κλίματος περιόδου κρίσιμων φάσεων κοινωνικοποίησής της, με την εφηβεία να αποτελεί κεντρική περίοδο στη διαμόρφωση της συμμετοχικότητας και της δημοκρατικότητας. Κι ενώ η κοινωνία διαμορφώνει τα υποκείμενα που την διαμορφώνουν, την αναπαραγάγουν αλλά και την μεταβάλλουν (Bhaskar, 1979), σε συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες οι αλλαγές είναι περισσότερες και ταχύτερες από γενιά σε γενιά. Αυτό συμβαίνει στην εποχή μας, ανάγοντας την ουσιαστική ερευνητική χρήση της γενιάς σε αδιαπραγμάτευτη αναγκαιότητα. Κάτι που με ωθεί να επιμείνω και σε δύο μεθοδολογικές παρατηρήσεις: Ισχυρά συλλογικά κοινωνικοποιητικά γεγονότα (πρωτίστως κοινωνικο-πολιτικά), είναι αυτά που οριοθετούν το πλαίσιο των εμπειριών μιας γενιάς, καθορίζοντας το κλίμα περιόδου στο οποίο αυτή διαμορφώθηκε. Αναφερόμαστε σε δικτατορίες, σοβαρά συγκρουσιακά γεγονότα που ενέπλεξαν μεγάλο αριθμό νέων, συνθήκες επισφάλειας και κρίσης με διάρκεια, αλλαγή σε πολιτισμικά πρότυπα και αξίες που αποτέλεσαν καμπή για τη νεολαία μιας περιόδου. Εάν ένα μεμονωμένο συμβάν, συγκλονιστικό, όπως τα Τέμπη, μπορεί να λειτουργήσει αντίστοιχα, ώστε να μιλάμε με όρους γενιάς, είναι αμφισβητήσιμο. Απάντηση στο γιατί, υπάρχει στα

κείμενα των Σερντεδάκι, Μπαλαμπανίδη και Ζηργάνου - Παντελίδου. Ο τρόπος εξάλλου, με τον οποίο ο κυρίαρχος λόγος δόμησε το ζήτημα, συνέβαλε στο να προσληφθεί ως ένα τερατώδες συμβάν-εξαίρεση, που προκαλεί τραύμα. Τέτοιο τραύμα δεν συγκροτεί αναγκαστικά συλλογική αναπαράσταση, και δεν έχει αντίστοιχες κοινωνικές, δηλαδή συλλογικές συνδηλώσεις με διάρκεια.

Είναι σημαντικό να οριοθετήσουμε σωστά τις γενιές, διότι η οπτική της γενιάς, ως αφετηριακό σημείο επισκόπησης και ερμηνείας της πολιτικότητας των νέων, είναι η μόνη που μπορεί να απαντήσει στο γιατί συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της. Η δε βαρύτητα μιας προσέγγισης με βάση την θεωρητικά επεξεργασμένη έννοια της γενιάς, είναι εξαιρετικά τεκμηριωμένη, ήδη από τον Mannheim. Εμείς μπορεί να μην χρησιμοποιούμε ορθά τις έννοιες της νεολαίας σε σχέση με τη νεότητα, τη γενιά σε σχέση με την ηλικία, αλλά γι αυτό δεν φταίνε οι έννοιες. Ενώ όντως σε συγκεκριμένους ερευνητικούς τομείς εντοπίζεται συχνά ανεπεξέργαστη χρήση της γενιάς, κάτι που αποτελεί σχόλιο για την έλλειψη διατομεακής επικοινωνίας στην Πολιτική Επιστήμη.

Να προσθέσω και ότι η συστηματική αντιπαραβολή πολιτολογικών παραμέτρων της σημερινής νεολαίας με παρελθούσες, εισφέρει στην αντιμετώπιση **του γιατί** των διαφορών, κι αυτό, πάντα με όρους γενιάς. Αν, για παράδειγμα, γνωρίζουμε ότι νέοι/ες σήμερα υστερούν στη χρήση θεσμικών πόρων ως δύσπιστοι/ες προς τους πολιτικούς θεσμούς, αλλά ερευνητικά σταθερά βρίσκουμε ότι η επιλογή της συμμετοχής στις εκλογές είναι μαζική, (ξεπερνά το 77%), με παράλληλη, λιγότερο μαζική επιλογή συμμετοχής σε συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, ενώ συγχρόνως, σήμερα παρατηρείται αδύναμη κομματική ταύτιση, *πώς ερμηνεύουμε αυτή την αντίφαση*, αν δεν προβούμε σε μια ανάλυση χαρακτηριστικών γενιάς; Και η αντιφατική συνύπαρξη, που εύστοχα παρατηρεί ο Γ. Μπαλαμπανίδης ματαιωμένων προσδοκιών και απαιτητικότητας, *πώς θα ξεπεράσει το επίπεδο της παραδοξότητας*, αν δεν κατανοήσουμε, σε βάθος, τη συγκυρία που διαμορφώνει υποκειμενικότητες ατομοκεντρικές και παράλληλα διεκδικητικές, που δεν οραματίζονται ριζικά διαφορετικό μέλλον, αλλά διεκδικούν σθεναρά καλύτερη θέση, στον παρόντα απογοητευτικό κόσμο; Για να μην αναφερθώ στο φύλο: *Πώς θα ερμηνεύσουμε την μαζικότητα αριστερόστροφη απόκλιση των νέων γυναικών*, που επέτρεψε μια συζήτηση περί εκλογικού «χάσματος φύλου», αν δεν εμβαθύνουμε στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της γενιάς τους;

Η έννοια της γενιάς είναι που μας επιτρέπει να αναφερόμαστε στη νεολαία μιας περιόδου ως φορέα πολιτικής δράσης, παρότι η νεολαία δεν αποτελεί ενιαία κοινωνική κατηγορία. Διότι η γενιά εκδηλώνεται ως ομοιογενοποιητικός παράγοντας, εντοπίσιμος συστηματικά στις πολιτικές εκφράσεις των νέων, ενώ ερμηνεύει και γιατί η εναλλαγή των πολιτικών γενεών είναι ο βασικός παράγοντας πολιτικών αλλαγών.

Είχα διερωτηθεί σ' ένα άρθρο πριν από μια μικρή δεκαετία το εξής: Αν, στο πλαίσιο μιας ιστορίας της πολιτικότητας των νέων στην Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση και μετά, μπορούμε να δούμε σημαντική μεταβολή στις πολιτικές πρακτικές από το 2010-11, αλλαγές που θυμίζουν πρότυπα συμμετοχής του '70-'80, από τα οποία η νεολαία σταδιακά απομακρύνθηκε, άρα είναι θεμιτό να πούμε ότι η αποστασιοποιημένη νεολαία «επιστρέφει» ως φορέας πολιτικής δράσης στη διάρκεια της

κρίσης - μπορούμε μήπως αντίστοιχα να πούμε και ότι, για τους/ις ίδιους/-ες τους/ις νέους/-ες της συγκεκριμένης γενιάς, (η διερώτηση αφορούσε το 2015), *οι νέες πολιτικές πρακτικές εκφράζουν ουσιαστική αλλαγή στις στάσεις και τις προδιαθέσεις τους;* Ή απλώς, νέες συνθήκες ωθούσαν σε διαφορετικό τρόπο συγκεκριμενοποίησης στο πεδίο της συμπεριφοράς, *της ίδιας κοσμοαντίληψης;* Το ερώτημα, έχει απαντηθεί πλέον, εκ των πραγμάτων, στην δε ερμηνεία της απάντησης συμβάλλει ουσιαστικά και ο τόμος του Eteron, όπου διαφαίνεται ότι τα νέα συμμετοχικά δεδομένα που εκφράστηκαν δυναμικά το '10-'11, και το '15, και έμοιαζαν παγιωμένα, δεν ήταν καθόλου κεκτημένα. Αντίθετα, υπήρξαν εύθραυστα, υπό διαπραγμάτευση, με τις πολιτικές εξελίξεις να είναι καθοριστικές ως προς την αριστερόστροφη ψήφο. Με τη νεολαία να επιβεβαιώνει ότι για να συμμετέχει πολιτικά, χρειάζεται τη συνεχώς επαληθευόμενη βεβαιότητα ότι η συμμετοχή της παίζει ρόλο, και το διακύβευμα την αφορά άμεσα. Εξάλλου, όπως ορθά επισημαίνει η επιστημονική υπεύθυνη της έρευνας «Η νέα γενιά μετά τα Τέμπη», η ψήφος αποτελεί μία πολιτική πράξη «χαμηλών προσδοκιών» για νέες/ους. (Να θυμίσω παρενθετικά, ότι οι έφηβοι των 14-15 ετών του 2008, συνυπολογίζονται στη νεολαία 17-29 του 2023, πόσω μάλλον αν πάμε ως τα 34, όπως στην έρευνα του Eteron).

Επιβεβαιώνεται, ωστόσο, σταθερά ότι, αν η νεολαία μαζικά δεν αναγνωρίζει τον εαυτό της σε παραδοσιακές πολιτικές οργανώσεις και εκφράζει δυσπιστία προς τα κόμματα, στην πλειονότητά της επιθυμεί να ψηφίσει στις εκλογές, παρά την ενίοτε ενισχυμένη αποχή. Παράλληλα, νέες/νέοι ενδιαφέρονται για τη λειτουργία της δημοκρατίας όσο τους/ις αγγίζει προσωπικά, όσο τους/ις αφορά, αφού παρεμβαίνει στο πεδίο της ατομικότητας. Έτσι βάζουν σε πρώτο πλάνο τα ατομικά δικαιώματα. Βασική δε διαφορά από τη μια γενιά στην άλλη, υπήρξε πάντα το *τι ήταν αυτό που θεωρούσαν ότι τους/ις αφορά*, και το οποίο άλλοτε ήταν πιο ατομοκεντρικό και άλλοτε εξεφράζε κοινωνιοκεντρικές ανησυχίες. Είναι δε, τεκμηριωμένη η κυρίως ατομοκεντρική & lifestyle κατεύθυνση του «με αφορά» των νέων, τουλάχιστον από τη πρώτη δεκαετία του 2000, σε αντίθεση με τη κοινωνιοκεντρική αντίληψη της νέας γενιάς που συγκροτούσαν οι γονείς τους.

Επιπλέον, αντιφατικές διαπιστώσεις καταγράφουν έναν εντεινόμενο αξιακό συγκρητισμό στη νεολαία, στο πλαίσιο μιας ελληνικής πολιτικής κουλτούρας όπου παρατηρείται σταθερά ένα αξιακό υπόβαθρο υπέρ της αναδιανεμητικής δικαιοσύνης, σαφώς μαζικότερο από άλλου (αναφέρομαι σε πορίσματα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας / ESS), και όπου η αντίληψη ότι πρέπει να υπάρχει διορθωτική παρέμβαση στις μεγάλες εισοδηματικές ανισότητες είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη (είναι αυτό που από κάποιους αποκαλείται «ισοπεδωτικός εξισωτισμός» της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας). Η αντίληψη αυτή, όμως, βιώνεται κατά κανόνα ως ένα επιθυμητό αξιακό πλαίσιο, του οποίου και η διεκδίκηση ακόμη, μοιάζει ανέφικτη. Με τον κοινωνικό κόσμο να εννοιολογείται έτσι ώστε, νέες και νέοι να διεκδικούν πρωτίστως με όρους ταυτότητας, που παραπέμπει σε θέματα αποδοχής, και όχι κοινωνικής δικαιοσύνης. Το ότι δε, οι ανισότητες βιώνονται ως πολυποίκιλες διακρίσεις, σε συνθήκες που θεωρούνται δεδομένες, ωθεί και στο να προσλαμβάνονται, ως *ατομικές αδικίες* (Dubet, 2019), δυσχεραίνοντας την έκφραση του όποιου χειραφετητικού δυναμικού με όρους συλλογικότητας και ριζοσπαστισμού.

Σήμερα, παρά την κάμψη του κινηματικού κύκλου που ξεκίνησε γύρω στο 2010, βλέπουμε μια νεολαία με κινηματική διαθεσιμότητα, την οποία πυροδοτεί όταν θεωρήσει ότι χρειάζεται, όπως στα Τέμπη, ή τώρα στο φοιτητικό χώρο, σταθερά δύσπιστη προς θεσμούς και πολιτικό σύστημα, κριτική, συμμετοχική όταν θεωρεί πως την αφορούν τα διακυβεύματα, επίμονη σε όψεις της δημοκρατικής συμβίωσης με επικέντρωση σε δικαιώματα, χωρίς όμως να εντάσσει τα επιμέρους, σε έναν ευρύτερο όραμα αλλαγών. Συμπεριληπτική, αποδεχόμενη την ετερότητα, η νεολαία προβάλλει κυρίως ως προοδευτική, κοινωνικά φιλελεύθερη, μαχητική και μέχρι πρόσφατα αριστερόστροφη. Με την αριστερή ψήφο μη παγιωμένη, ακριβώς διότι δεν στηρίζεται στο αξιακό υπόστρωμα μιας συγκροτημένης αριστερής κοσμοαντίληψης. Εμπλέκεται κυρίως ad hoc σε συλλογική δράση, που ενίοτε προσιδιάζει σε εκδηλώσεις αγανάκτησης, όπου διακρίνεται ασαφώς ένα αίτημα αξιακού αναπροσανατολισμού, ή σε διεκδικήσεις γύρω από επιμέρους ταυτίσεις και δικαιώματα, απολύτως θετικές στην δημοκρατία. Ωστόσο, η σταθερή απαξίωση της θεσμοθετημένης πολιτικής, εμποδίζει τη συμβολή της νεολαίας σε συνολική πολιτική απάντηση, αφού την συνοδεύει μαζική απόρριψη, συλλήβδην, κομμάτων, πολιτικών, ιδεών, οραμάτων, με την έλλειψη ελπίδας, ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία, να διευκολύνει τη διατήρηση του υπάρχοντος.

Όλα συνηγορούν υπέρ της παρουσίας μιας νεολαίας που διεκδικεί για το επιμέρους, για μια λίγο καλύτερη εκδοχή του γνωστού. Είναι φανερό δε ότι, ενώ στόχος της διαμαρτυρίας της είναι οι επιπτώσεις των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, η κοσμοαντίληψη του νεοφιλελευθερισμού την έχει σαφώς επηρεάσει. Γι αυτό και, όπως ορθά υποστηρίζεται στον τόμο, αισθάνεται ματαιωμένη, κάτι που εκδηλώνεται στην αδυναμία να καταστεί φορέας με συλλογικό όραμα κοινωνίας επικεντρωμένο σε ουσιώδεις μεταβολές. Κοινωνική ισότητα, ελευθερία, αλληλεγγύη, αποτελούν έννοιες που όπως είδαμε σε ποιοτική έρευνα προσλαμβάνονται μαζικά θετικά, αλλά ως ανέφικτες ακόμη και από αριστερούς/ες νέους /ες. Στερούμενη μιας κοινωνικής (ταξικής) θέασης των πραγμάτων, η νεολαία δεν ελπίζει σε έναν καλύτερο κόσμο. Θεωρώντας δε ότι, ασκεί μια πολιτική της καθημερινότητας, δεν αντιλαμβάνεται την εμπλοκή στα κοινά ως σταθερή στάση ζωής, με στόχο την ανατροπή των συνθηκών ανισότητας. Αυτή η έμφαση στην αυτονομία και την ελευθερία επιβεβαιώνει έτσι την υπόθεση ότι νέες/οι σήμερα νοηματοδοτούν την «ελευθερία» με φιλελεύθερους όρους κυρίως, αποκομμένη από την «ισότητα».

Πολλά από τα στοιχεία που καταγράφονται στο τόμο, και η προβληματική που αναπτύσσεται, τροφοδοτούν τη σκέψη προς αυτή την κατεύθυνση, βάζοντας στο τραπέζι το ερώτημα, *πώς, εάν δεν πειστεί η νεολαία ότι ένας άλλος κόσμος, όχι απλώς λιγότερο απεχθής, αλλά αφάνταστα καλύτερος είναι εφικτός, πώς μπορεί να παρέμβει πολιτικά, αξιοποιώντας το διεκδικητικό δυναμικό της;* Και επίσης, αν βασικό διακύβευμα αποτελεί ο τρόπος με τον οποίο θα συναρθρωθούν τα διάφορα δημοκρατικά ταυτοτικά αιτήματά της, ώστε η έκδηλη διαμαρτυρία να συμπυκνωθεί σε έναν συνεκτικό στόχο, *δεν θα πρέπει να παρέμβει μια σύγχρονη Αριστερά;* Όχι μόνο για να εκφράσει αυτή τη γενιά, όπως προσπαθεί τα τελευταία χρόνια, ενίοτε επιτυχώς εκλογικά. Ούτε απλώς για να τη συσπειρώσει με υποσχέσεις περί δικαιότερης διαχείρισης, ταυτοτικών θεμάτων και δικαιωμάτων. Αυτά, μπορούν να εξυπηρετηθούν, σε συνθήκες νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας, και από απρόσμενες

κοινωνικοπολιτικές συμμαχίες. Η Αριστερά θα πρέπει πρωτίστως να στοχεύσει στο να εμπνεύσει ελπίδα στη νεολαία για το εφικτό διαμόρφωσης ενός άλλου κόσμου, απείρως καλύτερου, βάζοντας τέλος και στο παράδοξο, η διάκριση Αριστερά-Δεξιά να μην έχει υπάρξει ποτέ αξιακά πιο ξεκάθαρα σε αντιπαλότητα, αλλά για τη νεολαία να μην καθορίζει συνεκτικά αντιθετικά οράματα κοινωνίας. Μια εξέλιξη, που κάνει και την ψήφο πιο ρευστή και ευμετάβλητη, και τα αποτελέσματα των πρόσφατων εκλογών καθόλου απρόσμενα.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Bhaskar, R., 1979, *The possibility of naturalism*, Brighton, Harvester Press.

Dubet, F., 2019, *Le temps des passions tristes*, Paris, Seuil.

Mannheim, K., 1968, "The problem of generations", in *Essays in the sociology of knowledge*, P. Kecskemeti, (ed.) London, Routledge, pp.276-322.

*Η **Μάρω Παντελίδου Μαλούτα** είναι Ομότιμη Καθηγήτρια Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

* Ο πλήρης τίτλος του συλλογικού τόμου: (επιμ.)Κώστας Γούσης, Λουκία Κοτρωνάκη, *Η νέα γενιά στο Καλειδοσκόπιο: Συλλογικές δράσεις, Συναισθήματα και Εκλογική Συμπεριφορά στην Ελλάδα του 2023*, Έτερον, 2024. Ο συλλογικός τόμος είναι ελεύθερα προσβάσιμος [εδώ](#)